

IVN-afdeling

Westerveld

Verschijnt tweemaal per jaar

Jaargang 23 nr. 1

Juli 2015

IVN-Westerveld

Bestuursleden

Mariken Ornman	voorzitter
Ans Lutgerink	secretaris
Albert Raven	penningmeester
Kees van Hasselaar	algemeen bestuurslid
Albert Kerssies	algemeen bestuurslid
Jan Nijman	algemeen bestuurslid

Secretariaatsadres:

IVN – afd. Westerveld
p/a Ans Lutgerink

Postadres: Tolweg 8
7991 TC Geeuwenbrug

Telefoon: 0521 345635

Email: info@ivn-westerveld.nl

Informatie over IVN Westerveld:
www.ivn-westerveld.nl

Werkgroepen:

Jeugd

*Snuffelclub Dwingeloo,
Natuurclub Ruinen*

Bomen in het bos (Oosterzand, Uffelte)

*Oktobermaand Kindermaand
Werkgroep Scharrelkids*

Gidsen

Dwingelderveld, Drents-Friese Wold

Korte cursus

Diversen:

*Blauwe brigade,
Natuurwerkdag,
Midwinterwandeling,
Vledderveld,
Nachtvlinders*

Presentatie

IVN-kraam

Communicatie

Adder, Website

In deze Adder:

Van het bestuur	3/4
De Junior Rangers Dwingelderveld gaan starten!	5
Cultuurhistorie in de cursus “Waar wij wonen”	6
Herinneringen aan de cursus “Waar wij wonen”	7
Holland—Natuur in de Delta	7
2015: Jaar van de adder	8/10
‘Niet terug, maar vooruit naar de natuur’	11
Jac.P. Thijsse, een groot Nederlander	12/14
Verkade album “Het Naardermeer” door Jac.P. Thijsse	14/16
Droom: biodiversiteit creëren	16/17
Puzzel	18
Groene agenda	19

IVN-Westerveld

Van het bestuur

“Wat zijn we toch een mooie dub mensen” kwam bij de ledenvergadering van 1 april als kersverse voorzitter zo bij me op. Dingen als goede sfeer, leuke en enthousiaste mensen, hart vooreen goede zaak, kwamen in mijn hoofd langs. Dit verbond ik al mijmerend meteen uitspraak van de Duitse filosoof Peter Sloterdijk: “Handel zó dat dat de gevolgen van je handelen samengaan met het voortbestaan van menselijk leven op aarde.” Ja, voor mij een leidraad in hoe en wat ik doe.

En het omvat wat mij betreft ook alles waar wij als IVN voor staan: Bewust zijn of worden van het effect van dat wat je doet. Zowel met als naar elkaar als met en naar de natuur, in het klein en in het groot. Zaken als milieubewust en duurzaam zijn dan logische items, maar ook verwonderen, genieten, kennis vergroten/aanwakkeren, schouder ergens onder zetten en ga zo maar door.

Genoeg gemijmerd. Als bestuur zijn we met van alles bezig.

Bestuurssamenstelling

Aan de bestuurs tafel is sinds de laatste Adder veel veranderd. Henk Barendsen is na vele, vele jaren gestopt met het bestuurswerk. Hij is één van de mensen die aan de wieg stond van IVN-Westerveld en heeft op allerlei gebieden door de jaren heen zijn sporen verdiend. Hij is dan ook erlid geworden.

Jan Nijman wilde, om meer tijd te hebben voor andere dingen, graag stoppen als voorzitter. Hij blijft wel nog actief in het bestuur. Van zijn grote kennis en vele contacten kunnen we voorlopig nog genieten. Kees van Hasselaar is ons komen versterken.

De taken binnen het bestuur hebben we opnieuw verdeeld: Albert Raven is onze penningmeester geworden en ikzelf dus voorzitter. Ans Lutgerink blijft secretaris.

Albert Kerssies, Kees van Hasselaars en Jan Nijman zijn algemeen bestuurslid.

Cursus WaarWijWonen

De cursus Waar Wij Wonen is al weer aan zijn eind. 6 theorie-avonden met iedere keer 2 dagen later gevolgd door een excursie is een sterke formule. Ontstaan, bodem, ontwikkelingen op natuur- en cultuurhistorisch gebied, flora en fauna, beheer, ecologie, alles is aan bod gekomen. Een prachtige cursus waar, volgens mij, de hele cursusgroep van 40 mensen van heeft genoten.

Guido (Nijland), Jan (Nijman) en Albert (Kerssies) dank voor jullie inzet en heerlijk zo veel deskundigheid.

Junior Rangers Dwingelderveld

Samen met IVN Hoozevee wordt er hard gewerkt aan de oprichting van een groep JuniorRangers in het Dwingelderveld.

De kennismakingsmiddag van de nieuw op te richten groep 'JuniorRangers NP Dwingelderveld' op zaterdag 25 april, was een groot succes.

Er zijn inmiddels dan ook 12 aanmeldingen en in september gaan we starten.

Verderop in de Adder meer hierover

'In veilige handen' → VOG + Ontwikkeling Omgangsregels en Gedragscode

Doel is het voorkómen van seksueel misbruik en ander ongewenst gedrag.

Tijdens de oprichting van de JuniorRangers kwam het belang van alert hierop zijn ter sprake. In het werken met opgroeiende kinderen/pubers is het goed hiervan bewust te zijn.

Als bestuur vinden we het dan ook belangrijk hier bij stil te staan en te kijken wat we kunnen doen om te voorkomen dat er situaties van ongewenst gedrag ontstaan.

Het is gebruikelijk om van vrijwilligers die met kinderen en jeugdigen werken een VOG (Verklaring Omtrent Gedrag) te vragen.

Een VOG is geen garantie dat de betrokkene geen risico vormt, maar maakt de risico's wel kleiner.

Sinds 1 januari 2015 is het aanvragen van een VOG gratis voor vrijwilligersorganisaties die aan bepaalde voorwaarden voldoen. IVN-landelijk is bezig dit te regelen/aan te vragen. Tevens hebben ze voorstellen gedaan voor een 'Model van Omgangsregels' en een Gedragscode.

Voorwaarde voor een gratis VOG is dat ook iedere IVN-afdeling kan aantonen aan gestelde voorwaarden te voldoen.

Het gaat dan om voorwaarden als vaststelling binnen de afdeling van omgangsregels (in principe een vertaling van de algemene normen en waarden in Nederland) en het hebben van een Gedragscode (afspraken gemaakt om het risico van misbruik te minimaliseren, welke worden vastgelegd in een gedragscode die door de begeleidende vrijwilliger(s) wordt ondertekend), melding en procedure, risicoanalyse en benoemen vertrouwenscommissie.

De komende maanden zullen we hier nog uitgebreid op terug komen.

Oer=Stoer

Oer=Stoer

Oer is Stoer is een serie activiteiten ontwikkeld door de IVN afdeling Zwolle om kinderen te laten ervaren hoe het is om in de oertijd te overleven en hoe handig de mens toen gebruik maakte van de natuur om zich heen.

Na de toekenning van de provinciale subsidie organiseerden op 28 maart IVN Westerveld met IVN Hoozevee een eerste workshop hierover in het Struunhuus in Hoozevee. 25 deelnemers, vrijwilligers van IVN Westerveld en Hoozevee, bekwaamden zich in

allerlei oude technieken als: Hoe maak je vuur zonder lucifers? Welke planten kun je eigenlijk eten? Hoe gaat vlechten en weven?

en nog veel meer praktische vaardigheden.

Op 20 juni tijdens het schaapscheerders feest van de Holtinger schaapskudde zijn wij er ook als IVN-Westerveld. Kinderen kunnen bij de kraam van IVN-Westerveld oefenen met verschillende oer technieken rond schapenwol. Bijvoorbeeld wol vilten, draaden spinnen, koorden twisten, maar ook boetsen van een oeroud olielampje met een lont van pitrus. De link met het schaap is dat zo'n lampje vroeger werd gevuld met gesmolten schapenvet als brandstof.

Ook zullen 2 van onze natuurgidsen excursies leiden over het Holtingerveld.

Oprichting werkgroep Natuurfotografie

Naar aanleiding van een succesvolle korte cursus 'Natuurfotografie' van Edo van Uchelen vorig jaar is er dit voorjaar een werkgroep Natuurfotografie opgericht. Eens in de 6 weken gaat de groep een zaterdagochtend op pad.

Verderop in de Adder meer hierover.

Nieuwsbrief

De adder komt 2 keer per jaar in de bus.

Om tussendoor iedereen op de hoogte te brengen van nieuwtjes en ontwikkelingen gaan we tussen iedere Adder in een nieuwsbrief per mail rondsturen. De eerste heeft, als het goed is, iedereen afgelopen mei ontvangen.

Mariken Hornman

De JuniorRangers Dwingelderveld gaan starten !

Zaterdagochtend 12 september komen 12 meiden en jongens voor het eerst naar het Dwingelderveld.

We zijn de vierde groep in Nederland: de

JuniorRangers Nationaal Park Dwingelderveld

We starten met een GPS-tocht over het Dwingelderveld. Een verkenningsstocht door het Nationaal Park. Op de fiets en met behulp van GPS worden de gegeven coördinaten opgezocht met ter plekke meer informatie over het gebied.

Junior Rangers, jongeren in de leeftijd van 12 t/m 18 jaar, zijn verbonden aan een Nationaal Park. Gezamenlijk de natuur beleven is de insteek. Samen op pad, boswachters helpen, planten en dieren herkennen, lol maken en verantwoordelijk voelen voor onze Natuur! Er wordt aandacht besteed aan hoe je met de natuur om moet gaan en hoe je haar kunt behouden en beschermen. Een flink deel van de activiteiten bestaat dan ook uit werken in de natuur (beheer). Het lijkt daarin op het werk van de Boswachter, de Ranger. Vandaar de naam Junior Ranger.

Deze nieuwe groep starten we op in samenwerking met IVN-Hoogveen: Beide grenzen we aan het Nationaal Park Dwingelderveld.

We komen 1 x per maand op de zaterdagochtend van 9:00 tot 12:00 uur bij elkaar en sluiten het jaar af

met een kampweekend.

JuniorRangers Nederland is een jongerenprogramma van IVN-Nederland.

In Nederland zijn er tot nu toe in drie nationale parken groepen Junior Rangers, in Nationaal Park Weerribben-Wieden en Nationaal Park Drents-Friese Wold en Nationaal Park Lauwersmeer, drie van onze twintig nationale parken.

In steeds meer beschermde gebieden in Europa zijn JuniorRangers actief. Zo langzamerhand is er sprake van een netwerk van JuniorRangers: jongeren die met zijn allen meehelpen om de natuur in Europa te beschermen.

Het JuniorRangerproject Nederland sluit aan bij het project van Europarc: de koepelorganisatie voor Nationale Parken in Europa en andere beschermde gebieden. Het Europarcproject is gestart in 2002 en op dit moment zijn er al in 75 Europese gebieden in 15 landen JuniorRangers actief.

Mocht iemand nog een jongere kennen die graag mee wil doen: Laat haar of hem zich opgeven!

Voor meer info:

- www.ivn.nl/afdeling/westerveld
- www.juniorrangers.nl
- *Junior Rangers op Facebook:*
<https://www.facebook.com/JuniorRangersNederland?fref=ts>

Ongeveer twintig jaar geleden vond ik bij Wapse, op een maïsakker tussen de veldkeien een bijltje. Het was bruin van kleur, een beetje roestkleurig. Toen ik het zag liggen, dacht ik even aan een verroest ijzeren bijltje. Maar vanaf het moment dat ik het in handen had, wist ik dat het iets bijzonder was. Het bijltje was van steen, ongeveer 5000 jaar oud. Zoiets maakt je nieuwsgierig. Thuis zocht ik informatie op in wat boeken – internet was er nog niet – en de volgende ochtend liet ik het bijltje aan dorpsgenoot Jan Wartena zien. Hij was meteen enthousiast. ‘Wat een mooi bijltje!’.

Van wie was dit bijltje? Met die vraag begon ik de lesavond over cultuurhistorie in de cursus ‘Waar wij wonen’. Het trechterbekervolk, de eerste Drentse boeren in onze omgeving, leefden hier rond 3500 tot 2800 voor Chr. Ze bouwden grafkamers in de vorm van hunebedden. En als grote stenen ontbraken, maakten ze grafheuvels. Op hun akkers teelden ze gewassen: eenkoorn, emmertarwe en ze hielden runderen, schapen, varkens en geiten. Verder weten we niet zoveel van ze. Ik zou wel willen weten wat voor taal ze spraken. Overal in onze regio vind je wel sporen van dit volk.

In de cursusavond liet ik plaatjes zien van de grafheuvels die door andere volkeren met andere culturen opgeworpen zijn: de klokbekercultuur, wikkeldraadbekercultuur en de elpcultuur. Volkeren in de brons- en ijzertijd. Na de Romeinse tijd kwamen hier weer mensen met een andere cultuur. Zij stonden aan de wieg van ons esdorpenlandschap.

Het leuke van de voorbereiding van zo’n cursus is dat je zelf weer veel bijleert. Ik heb me voor de

cursus weer flink ingelezen in het ‘Drents Esdorpenlandschap’ van Theo Spek. Heel leerzaam. De essen in Drenthe zijn oud, eeuwenoud, is de gedachte. Maar de essen zoals we die nu kennen, zijn niet zo oud laat Spek in zijn studie zien. Toen de Drentse boeren in de vroege middeleeuwen begonnen met de aanleg van hun akkers op de vruchtbare hoge zandgronden, maakten ze kleine kavels. Ze

bouwden er boerderijen van hout, leem en stro, stalden er hun vee in kleine nederzettingen. En als die huizen na een jaar of dertig in verval raakten, bouwden ze een klein eindje verder een nieuwe nederzetting. Het oude dorp was – door de mest – een vruchtbare akker. Zo verplaatsten de oerdorpen zich over de ‘oer es’. En af en toe werd er nieuw land in gebruik genomen. De essen breidden zich uit.

Vanaf de Karolingische tijd, rond 800, vestigden de Drentse boeren zich definitief aan de rand van de es. Het was het begin van de huidige esdorpen: Diever, Vledder, Lhee, Hesselte, Uffelte, Wapse. De essen werden vanaf die tijd langzamerhand steeds intensiever bebouwd. En vanaf de 15e eeuw begonnen de boeren met iets nieuws: plaggenbemesting. Vanaf dat moment begon het esdek in dikte toe te nemen.

In een kort stukje, zoals hier in de Adder, kun je nauwelijks goed opschrijven hoe het precies ging.

Theo Spek heeft er meer dan duizend pagina’s voor nodig. In de cursus heb ik aan de hand van plaatjes laten zien hoe het proces ongeveer verliep.

Het meest fascinerend is misschien nog wel het feit dat onder de essen van bijvoorbeeld Vledder, Lhee of Diever veel begraven ligt: aardewerk, graven of hunebedden misschien. Annemarie Blom uit Lhee vraagt zich bijvoorbeeld af wat er in Lhee nog onder de es te vinden is. Waar vind je de eerste bewoningssporen? Ze nam de hele groep mee in haar zoektocht rond het dorp. Wist je trouwens dat Lhee ouder is dan Dwingeloo? Lhee, genoemd naar een klein stroompje, bestaat uit twee bewoningkernen. Zuid Lhee is het oudste deel. Daar vind je ook de fundamenten van een oude spieker. Noord Lhee is van latere tijd. En toen enkele boeren uit Lhee zich in de middeleeuwen aan de overkant van de es vestigden, ontstond Dwingeloo. In Westerveld zijn meer nederzettingen ontstaan aan de overkant van de es. Meestel kreeg zo’n nederzetting de naam ‘over essing’. Zo heb je Overcinge bij Havelte, ontstaan vanuit Hesselte dat veel ouder is dan Havelte. Bij Pesse heb je nog een Eursing, en er zijn meer Eursinges in Drenthe.

Om terug te komen op het stenen bijltje: Het Drents museum toonde indertijd wel belangstelling. Ze wilden het in het depot opslaan. We vonden dat zonde, we wilden het graag aan anderen kunnen laten zien. Het bijltje ligt nu in een vitrinekast in het Hunehuis op de Havelterberg.

Jan Nijman

Herinneringen aan de cursus “Waar wij wonen”

Sinds een kleine vijf jaar wonen wij in de gemeente Westerveld. In die tijd hebben we de omgeving aardig leren kennen, vooral omdat we veel fietsen. Maar achtergrondkennis over het landschap dat we doorkruisen, nee, die hadden we nauwelijks. De cursus ‘Waar wij wonen’ van IVN bood ons dus een mooie mogelijkheid om meer over onze omgeving te weten te komen.

De zes theorieavonden en zes excursies waaruit de cursus was opgebouwd, zijn net achter de rug. Zaterdag 20 juni vond de laatste excursie plaats, in de Boswachterij Dwingeloo, waar we prachtige onbekende ‘biologenweggetjes’ hebben bewandeld en ondertussen leerden over het hoe en waarom van de begroeiing en de vennetjes ter plekke. De

donderdag ervoor hoorden we op de theorieavond voor het eerst over gradiënten, overgangszones, en ‘s zaterdags konden we zien hoe dat er in de praktijk uitzag.

Die combinatie van theorie en praktijk werkte goed. De theorie gaat leven als je er twee dagen later tussenin staat. Ook vinden we dat we sinds januari aardig wat hebben geleerd. Van het ontstaan van het landschap - nu begrijpen waarom het zo klimmen is bij het Steenwijkerwold en de Havelterberg! - en het beheer ervan tot het herleiden van dierenactiviteiten en onze eigen cultuurhistorie aan de sporen en andere overblijfselen in het landschap.

Ik begrijp nu ook opeens waar de eiken vandaan komen die in onze border omhoog schieten.

Die had ik zelf niet in verband

gebracht met de gaaien die regelmatig in de tuin neerstrijken. Nu wel. Ook weten we nu hoe bij de stam van een boom die geen den is het toch kan wemelen van dennenappels, want daar is een specht actief geweest. En dat het de onderlaag van keileem is die ervoor zorgt dat een vennetje hoger kan liggen dan het omringende landschap.

We vinden het erg leuk om wat meer inzicht te hebben gekregen in het hoe en waarom van de landschappelijke aanblik in onze mooie gemeente Westerveld, hoewel het nog een hele toer is om de opgedane kennis te vertalen naar de praktijk als we het zonder gids moeten stellen!”

Sandra Sanders en Hans van Eeden

Holland – Natuur in de delta

Na het grote succes van De Nieuwe Wilder-
nis werken de makers van de film nu aan het tweede deel van de trilogie: **HOLLAND – Natuur in de Delta**. Deze film gaat in september in première. Het derde afsluitende deel is: **Waddenland – Living on the Edge** en zal eind 2017 uitkomen.

Natuur in de delta: herontdekking van Nederland

De makers laten ons in HOLLAND ontdekken dat Nederland een echte delta is, de monding van machtige rivieren. Hoog op het Drentse zand is dat niet altijd voelbaar, maar ook hier is de nattigheid niet ver: het veen, de IJssel, het IJsselmeer. Het is een spannende, dynamische wereld waarin het water uit de bergen en de getijden van de zee elkaar ontmoeten. Een wereld waarin de mens een grote rol is gaan spelen. Onze cultuur is immers gevormd in de strijd tegen het water.

De makers van HOLLAND gebruiken een beproefd concept. Ze nemen ons mee in het leven van een aantal hoofdpersonen. Soms indrukwekkend, zoals de zeearend en de bever, soms nederig en kwetsbaar als het stekelbaarsje en het pimperlblaauwtje. Dit keer is ook de mens present.

Het project

Camerateams zijn al maanden aan het werk. Zo hier en daar helpen IVN'ers de cameraploegen, zoals in Noord Limburg. Er komt ook weer een uitgebreid digitaal lespakket, ‘de delta in de klas’, met financiële steun van de Waterschappen en Rijkswaterstaat. IVN treedt op als educatiepartner. De komende tijd zal de film en alles daarom heen regelmatig in IVN-media voorbij komen.

De spectaculaire lancering van HOLLAND staat gepland in september 2015. Goed om in de gaten te houden!

2015: Jaar van de adder

Een jaar om wat extra aandacht te besteden aan dit prachtig reptiel

Wie kent niet de schoolplaat 'Op de heide' van Marinus Koekoek uit 1931. Menig kind zal gestaard hebben naar de gevaarlijk uitziende kruipende slang in het midden van de heide. De meesten zullen daarna nooit één in levende lijve hebben gezien. De gebieden waar ze voorkomen zijn beperkt tot een bepaald deel van Nederland en dan moet je ook nog geluk hebben om er één aan te treffen. Toch zijn er plekken waar het niet zo moeilijk is om een adder te spotten.

Mijn eerste ervaring met adders was tijdens een kamp van de Padvinderij in Duitsland. Tijdens een spel, op een kapvlakte in het bos, hadden diverse padvinders slangen gezien. Het spel werd daarna afgebroken. Mijn eerste levende adders lagen in een terrarium in het bezoekerscentrum ergens in het bos bij Nunspeet. Een aantal jaren later, in 1976 toen ik stage liep in de boswachterij Ugchelen, liep ik door het bos en zag op een open plek twee adders zonnen. Mijn interesse was gewekt. Daarna werd het allen maar beter. Ik kwam in de boswachterij Dwingeloo te werken en daar had ik een collega die me plekken liet zien waar adders lagen. Ik ben later een monitoringsroute voor het meetnet reptielen gaan volgen.

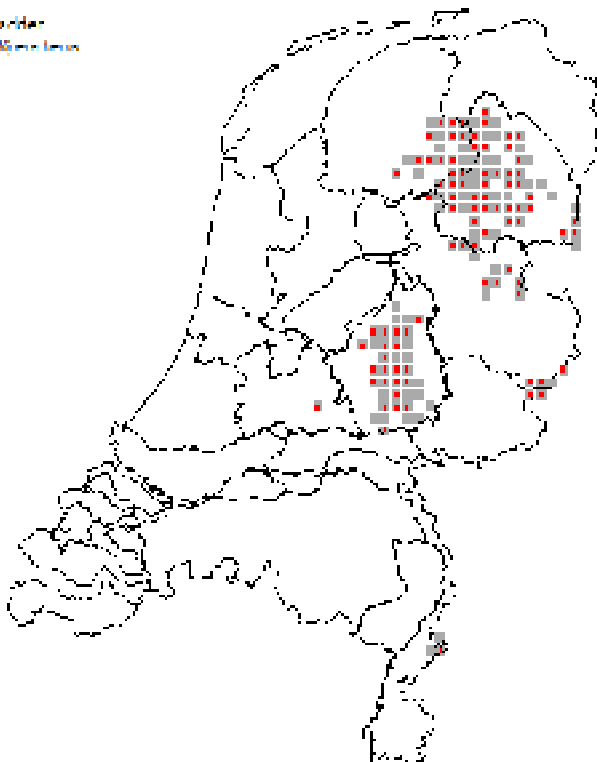
In Nederland komen 7 soorten reptielen van nature voor, waarvan 3 soorten slangen. Ringslang, gladde

Waarnemingenoverzicht 2013 (www.ravon.nl):

- 2004-2012
- 2013

adder
Klein leeuw

slang en adder. De hazelworm, die wel op een slang lijkt, is een pootloze hagedis.

Nu hebben we het geluk dat alle drie soorten slangen binnen onze gemeente voorkomen. Het behoud van heidevelden en vennen is voor twee van deze soorten van groot belang geweest. De adder en gladde slang treffen we met name daar aan.

Verspreiding adders

De adder heeft een ruime verspreidingsgebied en komt voor in vrijwel geheel Europa en in delen van Azië. In Nederland komt de adder voornamelijk op de zandgronden, heide- hoogveengebieden en bossen voor.

Kenmerken adder

Slangen zijn koudbloedig. Dit betekent dat ze hun lichaamstemperatuur niet inwendig kunnen regelen. Zonnen is één van de manieren om op temperatuur te komen. Als het warm genoeg is zullen ze sneller onder vegetatie wegkruipen, wat een stuk veiliger is..

De adder heeft een verticale pupil, ringslang en gladde slang een ronde pupil. De schubben van adder en

ringslang zijn gekield, een verhoging in het midden, dit ontbreekt bij de gladde slang. Kenmerkend bij adders is de zigzagstreep en bij de kop een soort kruis. Er zijn diverse kleurvarianties, van grijs bruin naar zwart. Mannetjes zijn duidelijker getekend en slanker en hebben altijd een langere staart. Ook hebben ze een meer afgetekende zigzag tekening. Bij de vrouwtje is deze tekening doffer of bruiner.

De adder is de enige giftige van de drie.

Waarneming

In het najaar kruipen adders in holtes in de grond of onder stronken waar ze overwinteren. Vanaf februari komen ze weer tevoorschijn uit hun winterverblijf (hybernacula) om te zonnen. Je kunt dan vaak meerdere exemplaren bij elkaar zien liggen. Eind maart en april trekken ze weg. Mannetjes gaan dan actief op zoek naar vrouwtjes. Met hun gespleten tong proeven ze de lucht. Mannetjes worden in deze periode dan vaker waargenomen. Vanaf juni lijken de mannetjes verdwenen. In september zijn ze dan weer vaker te zien.

Vrouwtjes zijn veel honkvaster. In de zomer kunnen ze langere periodes op dezelfde plek, of in een straal van ca. 30 m, zonnend worden aangetroffen. Ze hebben dan warmte nodig om de eieren tot ontwikkeling te laten komen. In de zomer worden dan ook overwegend vrouwtjes gezien.

De paringstijd is enkele weken na de winterslaap in maart of april, 5 tot 6 maanden later worden de jongen geboren. De vrouwtjes paren vaak met meerdere mannetjes; uit studies blijkt dat van ongeveer 17 procent van de nesten nakomelingen bevat van verschillende mannetjes.

Adders zijn eierlevendbarend. De jongen zitten in doorzichtige eivlie-

zen die bij de geboorte direct knappen. De jongen zijn daarna meteen zelfstandig. Er zijn ca. 12 jongen per legsel, met een lengte van 15 tot 20 cm. Enkele dagen na de geboorte is de eerste vervelling. Het eerste jaar groeien ze niet zo snel. Het tweede jaar groeien ze 8 tot 13 cm per jaar. Ze bereiken uiteindelijk een lengte van 50 – 70 cm. Vrouwtjes zijn vaak iets groter dan de mannetjes.

Mannetjes zijn met 4 jaar geslachtsrijp, vrouwtjes één a twee jaar later. Adders worden in de vrije natuur ca. 12 jaar maar kunnen in gevangenschap wel 25 jaar worden. Al onze reptielen zijn wettelijk beschermd. Allen met speciale vergunningen mogen ze worden gehouden. Al is het wel een lastige soort om in leven te houden.

Jonge adder

Bedreigingen

Adders hebben veel vijanden. (Roof)vogels zoals de slangenarend maar ook wel buizerd en kraai. Zelf heb ik meerdere malen een buizerd met een slang gezien. Rovende zoogdieren als wild varken, das, egel, vos, bunzing, kat. Maar de mens is natuurlijk de grootste vijand door het vernietigen van leefgebieden, bewust doden, door het zich bewegen in voertuigen. Ongeveer 90 % van de jongen sterft door predatie, parasieten of voedsel tekort.

Voedsel

Jonge adders voeden zich met klei-

ne ongewervelde dieren zoals wormen, insecten en kleine hagedissen. Grotere exemplaren schakelen vrijwel volledig over op gewervelde dieren als muizen, hagedissen, kikkers en vogels. Zelf heb ik adders met een kikker en muis als prooi gezien. Net als alle reptielen heeft een adder maar relatief weinig voedsel nodig. Per week zo'n 5 tot 6% van zijn eigen lichaamsgewicht. Er zijn langere periodes dat adders helemaal geen voedsel tot zich nemen.

Adderbeten

De adder is onze enige gifslang. De tanden van een adder zitten opgeklapt in de bek en bij het openen van de bek klappen ze automatisch uit. Hij gebruikt zijn gif voor het doden en verteren van zijn prooi. In noodgevallen gebruikt de adder zijn gif ook om zich te verdedigen. Hij hoeft dan niet altijd gif in te spuiten dat heet dan een droge beet. In Nederland komen de meeste beten voor bij mensen die een adder proberen op te pakken. Ik ken verschillende mensen die adders oppakken voor onderzoek en daarbij wel eens onvoorzichtig werden en dan gebeten. Van een paar weet ik dat ze al vijf keer gebeten zijn. Ook fotografen pakken wel eens een adder op om het dier op een mooiere plek te kunnen fotograferen en worden dan gebeten.

Een adderbeet kan best ernstig zijn maar van alle geregistreerde beten waren er maar weinig dodelijk. Er is nu een standaard protocol bij adderbeten. Altijd melden en het slachtoffer zal tijdelijk in een ziekenhuis worden opgenomen om vitale lichaamsfuncties te monitoren. Standaard infuus en antibiotica. Serum wordt slechts in uitzondering toegepast. Vaak kan het slachtoffer de volgende dag weer naar huis.

Het gif werkt in op het bloed. Het activeert o.a. stollingsfactor V, wat weefselnecrose veroorzaakt. Een beet is alleen gevaarlijk als het

slachtoffer een jong kind of bejaarde betreft, als iemand rechtstreeks in een ader wordt gebeten of het slachtoffer een slechte lichamelijke conditie verkeert. Ook kunnen mensen allergisch reageren. Ook na behandeling van een adderbeet kan de gevoeligheid voor een volgende beet ernstiger zijn.

Bescherming.

Alle reptielen in Nederland zijn wettelijk beschermd. Dit betekent o.a. dat je ze niet mag verstoren, vangen, doden, onder zich hebben of verhandelen.

Sommige mensen denken daar nu nog wel eens anders over, zeker vroeger toen adders algemener waren en men anders met natuur omging. Zo heb ik nog een artikel van 1 mei 1968 uit de Meppeler Courant waar het volgende staat geschreven:

“ Heide bij Ruinen onveilig ADDERS GESIGNALEERD

Ruinen – Naar we vernemen huizen in de Benderse heide nabij Ruinen dit jaar meer adders dan de laatste jaren het geval is geweest. Scheper Mos die met zijn uit 600 schapen bestaande kudde dagelijks over de heide dwaalt zei ons, dat hij een groot aantal adders onschadelijk heeft gemaakt. In de afgelopen periode alleen al negen stuks. Reeds eerder werd ook onder Ansen een giftige slang

onschadelijk gemaakt door een voorbijganger die het dier uit een boomstronk zag komen.”

Een recenter stuk uit De Jager nr 22 van 1993.

Hierin wordt melding gemaakt van een jager wiens hond, een teckel, in de omgeving van het Lunsveen bij Borger, in zijn snuit was gebeten. Na een uitgebreide beschrijving over gedoe met serum bij diverse ziekenhuizen en dierentuinen eindigt het verhaal met:

“ Nu er in de regio plannen bestaan ten koste van veel geld en inspanning moerassen aan te gaan leggen, zal het adderbestand zeker toenemen en zullen adderbeten vaker gaan komen (net als muggenoverlast en mogelijk malaria). Een regionaal serumdepot, dat zowel bekend als goed bereikbaar is voor de (dieren)artsen, zou dan zeer goed kunnen voorzien in de onontbeerlijke behoefte. “

Aldus Loes Koole, de fokker van de hond

Gelukkig zijn er ook positieve geluiden om deze beschermde diersoort te beschermen zoals de diverse faunapassages die er zijn of worden aangelegd. De reptieltunnels met roosters in de Hunderweg in het Doldersummerveld zijn daar een mooi voorbeeld van. En ze werken!

Adders spotten

De gemeente Westerveld kent verschillende natuurgebieden waar, naast andere soorten reptielen, adders voorkomen. Een bekende plek is voor de heg op de wal naast de zandweg bij de radiotelescoop van Dwingeloo. Hier zit een bekende overwinteringsplek van adders. Van oudsher kan men daar adders aantreffen. Vroeger werd deze heg door het tuinpersoneel onderhouden. Op een gegeven moment is dat gestopt en waren de heg en overige struiken doorgesloten waardoor er teveel schaduw kwam. Leden van onze IVN afdeling hebben de handen ineengeslagen en onderhouden nu deze heg door het gefaseerd afzetten van een deel van de struiken. Hierbij wordt rekening gehouden met struiken die voor insecten weer van belang zijn. Ook is er een draad gespannen om mensen een beetje op afstand te houden om verstoring zoveel mogelijk tegen te gaan en de dieren rust te gunnen. Het blijven tenslotte koudbloedige dieren die de zonnewarmte nodig hebben. Dat het werkt is te zien aan de aantallen adders die er elk jaar te zien zijn ondanks de vele mensen die hier adders komen kijken en fotograferen.

Ondanks alle spannende en negatieve verhalen staat de adder nog steeds in de belangstelling en is het voor vele mensen een belevenis om er één te zien.

'Niet terug, maar vooruit naar de natuur'

'Laat het nostalgische streven om de natuur uit het verleden te behouden varen'. Met die woorden zette Jos de Mul, hoogleraar filosofie van mens en cultuur aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, recentelijk de viering van 110 jaar Vereniging Natuurmonumenten luister bij. Een gewaagde uitspraak in wat je het hol van de leeuw zou kunnen noemen. De Mul vindt dat 'ieder beroep op de oorspronkelijkheid in tijd of ruimte van de natuur ter onderbouwing van deze of gene soort, mythisch denken is.' Een interessante stelling die hij onderbouwt in een essay in Trouw van 2 mei jl.

Het problematische is volgens De Mul dat alle natuur in ons land door mensen ingericht en beheerd wordt. Wat is dan nog authentiek? En waarom is dat wat opgeofferd wordt om die 'ware' natuur te herscheppen niet op zijn plaats? Als voorbeeld haalt De Mul het project Heiderijk aan, een natuurgebied dat ook de Mookerheide omvat. Die heide is in de loop van de tijd bosgebied geworden. Dat bos moet weg, vonden natuurorganisaties in 2009: "Het leefgebied van bijzondere platen en dieren, die hier van nature horen, komt onder druk te staan." Maar niet alle natuur- en milieuorganisaties dachten er zo over. Er kwamen protesten, ook van de burgerij. Elke boom is er één, vindt bijvoorbeeld de Stichting Kritisch Bosbeheer. Hoe kon er nu 'oud, natuurlijk bos' gekapt gaan worden op de Mookerheide?

Beide kampen hanteren volgens De Mul oneigenlijke argumenten. Natuurlijk zijn de bomen geen 'oud, natuurlijk bos'. Ze werden in de negentiende eeuw geplant voor de houtproductie. Maar ook het terughalen van de heide is curieus. "Heide is een typische overgangs-

vegetatie die schrale gronden verrijkt en daarmee de weg vrijmaakt voor bossen', zo redeneert De Mul. Die bossen kwamen er in de loop van het Holoceen. Toen namen eik en linde het heidelandschap over. De mens kapte die bossen vervolgens voor brandstof en woningbouw. Na een tijd zag de heide daardoor zijn kans weer schoon. Daarna trad de mens andermaal op de voorgrond en werden zo'n 150 jaar geleden weer bomen geplant. Natuur is dus een dynamisch proces en daarom is het raar om een landschap uit een bepaalde eerdere fase te willen conserveren, meent De Mul. Ook het begrip 'exoot' vindt De Mul in dit verband vreemd. Planten hebben nu eenmaal een nomadisch karakter.

De mens moet met de stroom meebewegen en nieuwe vormen van natuur scheppen, denkt De Mul. Natuur die we kunnen gebruiken om bijvoorbeeld energie aan te onttrekken. Neem de zogeheten Plant-Microbiële Brandstofcel, een nieuwe uitvinding. Die cel haalt energie uit de natuurlijke wisselwerking tussen levende plantenwortels en bodembacteriën. Planten produceren door middel van fotosynthese organische materialen. Een deel ervan gebruiken ze. Maar een groot deel (tot wel zeventig procent) scheiden ze via de wortels weer uit. Bacteriën in de bodem breken die organische materialen af. Wanneer ze met dat afbreken bezig zijn, komen elektronen vrij. Die elektronen kunnen door de brandstofcellen, die in de grond zitten, worden opgeslagen. Op die manier kunnen bomen stroom gaan leveren. Volgens De Mul de volgende logische stap in de natuurontwikkeling. Het zal volgens hem leiden tot grootschalige herbebossing. Maar er zijn meer combinaties van nieuwe technologieën

en natuur mogelijk. Daar moeten volgens De Mul natuurbeschermers hun blik op richten: "Niet terug, Maar vooruit naar de natuur!"

Wat vindt u van de ideeën van De Mul? Het ei van Columbus of larioek? Zet uw reactie op papier en stuur 'm ons toe. Wordt vervolgd.

Hans van Eeden

De mens moet met de stroom meebewegen en nieuwe vormen van natuur scheppen, denkt De Mul. Natuur die we kunnen gebruiken om bijvoorbeeld energie aan te onttrekken

Jac. P. Thijssse: een groot Nederlander

Dit jaar is het 150 jaar geleden dat Jac. P. Thijssse werd geboren. De boodschap van deze natuurbeschermer van het eerste uur is nog steeds actueel. Daarom organiseren de Heimans en Thijssse Stichting, Thijssse's Hof, de KNNV en IVN in 2015 diverse activiteiten. Ter nagedachtenis van Thijssse, maar vooral om zijn gedachtegoed in ere te houden. Ook andere organisatie, zoals Natuurmonumenten, besteden aandacht aan het Jac. P. Thijssse jaar.

'Co', noemden zijn vrienden en zijn broers hem. Jacobus Pieter Thijssse, heette hij voluit. Maar de meeste Nederlanders kennen hem als Jac. P.: misschien wel de beroemdste natuurbeschermer die Nederland ooit heeft gekend. Deze zomer 150 jaar geleden, op 25 juli 1865, werd hij geboren in Maastricht.

De jonge Co groeide op als derde van vier zoons. Eerst woonde het gezin in het Noord-Brabantse Grave, later in Woerden – steeds aan de rand van de stad, in een weids en ongerept boerenlandschap. Co was bijna dagelijks buiten te vinden, spelend in de struiken of struinend langs de waterkant. Geen wonder dat toen zijn belangstelling voor alles wat groeide en bloeide ontstond.

Onderwijzer

Toen zijn vader werkloos werd, verhuisde het gezin naar Amster-

dam. Daar ging Co naar de Kweek-school. Vooral het vak Geschiedenis der Natuur - gegeven door C. Kerbert, later directeur van Artis - sprak hem erg aan. In zijn vrije tijd bestudeerde hij de orchideeën in de veenmoerassen bij het Nieuwe Diep, of keek hij vogels.

Na zijn opleiding ging Thijssse aan de slag als onderwijzer op diverse lagere scholen - eerst in Amsterdam, toen op Texel en vervolgens weer in Amsterdam. In 1921 werd hij leraar in 'Kenniss der natuur' aan het Kennemer Lyceum te Overveen en later ook aan de Middele School voor Meisjes in Bloemendaal. Van de Universiteit van Amsterdam kreeg hij een eredoctoraat in wis- en natuurkunde.

Verteller

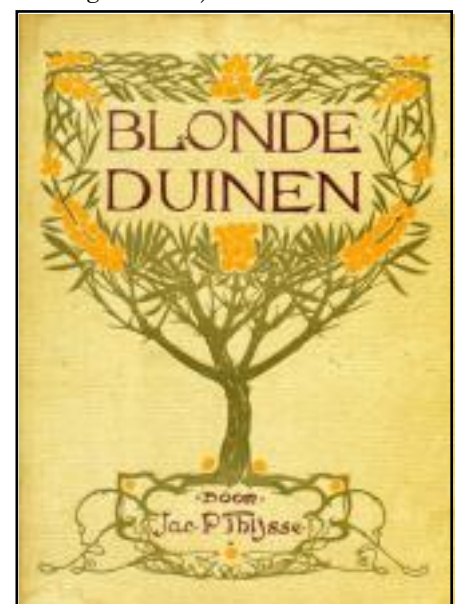
Net als zijn goede vriend en mede-onderwijzer Eli Heimans (1861-1914) was Thijssse een groot verteller. Hij schreef ruim 25 boeken en zo'n 2000 artikelen in kranten en tijdschriften. Met Heimans schreef hij een serie van zes natuurboeken: 'Van vlinders, bloemen en vogels' was het eerste deel. Deze boekjes waren met name bestemd voor schoolkinderen, maar werden ook door volwassenen gewaardeerd. Andere bekende boeken van Thijssse zijn 'Het Vogeljaar', 'Het Vogelboekje', 'Omgang met planten', 'Bloemen in onze tuinen' en 'Onze duinen'. Hij was in 1896 medeoprichter van 'De Levende Natuur', een tijdschrift dat nog steeds wordt uitgegeven.

Verkade-albums

De publieke bekendheid van Thijssse kreeg een enorme impuls door de Verkade-albums. Er is waarschijnlijk geen reclameactie die zo veel en zo langdurig succes heeft gehad. Tussen 1903 en 1940 werden koekjes en beschuiten van de

firma voorzien van aquarelafbeeldingen die in albums geplakt konden worden. De gebroeders Verkade besloten al gauw om alleen natuuralbums te maken. Thijssse verzorgde de inhoud en de tekst van 19 albums: zijn inspirerende, enthousiaste schrijfstijl heeft ongetwijfeld bijgedragen aan het succes. Zijn naam wordt nog altijd verbonden aan de Verkade-albums, die deel uitmaken van ons nationaal cultuurbezit.

In 1906 verscheen het eerste album Lente: 'Het is nog niet uitgemaakt, wie het eerst de lente proclameert: de zanglijster, de sneeuwklompjes of de hazelaar...'. Later volgden o.a. Zomer, Herfst, Winter en Texel. De albums lijken qua opzet op elkaar. Thijssse maakt een wandeling, beschrijft de flora en fauna en het landschap en geeft informatie over historische gebouwen en wetenswaardigheden. Hij vertelt zo enthousiast dat je als lezer zelf naar buiten wil om al dat moois te beleven. De oplage van sommige albums bedroeg meer dan 100.000 exemplaren! (In 1995 werd het nooit gepubliceerde manuscript Eik en Beuk van Thijssse uitgegeven - in feite heeft hij dus 20 albums gemaakt.)

Aanvankelijk kostten de albums 25 cent, later steeg de prijs naar 1 gulden. De aquareltekeningen werden gemaakt door (in die tijd bekende) illustratoren als Wenckebach, Rol, Voerman jr. en Van Oort en toonden een idyllisch en onge-rept landschap. Met de plaatjesal-bums werden gezinnen bereikt die anders waarschijnlijk nooit na-tuurboeken hadden aangeschaft. Zo heeft Jac. P. Thijsse een belang-rijke bijdrage geleverd aan het toe-nemend natuurbesef in Nederland.

Natuureducatie

Aan het eind van de 19de eeuw stelde het schoolonderricht in 'kennis van de natuur' niet veel voor. Leerkrachten hadden vaak weinig kennis op dit gebied en wa-ren meestal niet erg gemotiveerd.

Thijsse Natuurlijk

De Heimans en Thijsse Stichting, IVN, KNNV en Thijsse's Hof organiseren in 2015 diverse activiteiten. Ter nagedachtenis van Thijsse, maar vooral om zijn gedachtegoed in ere te houden. Ook andere organisaties, zoals Natuurmonumenten, besteden aandacht aan het Jac. P. Thijsse jaar.

Hans van Os, IVN'er uit Noord-Holland en kenner van Jac. P. Thijsse, schreef op verzoek van organisaties een serie van vier korte artikelen over de betekenis van Thijsse. Deze artikelen zijn samengevat in bovenstaand artikel.

Een van de andere activiteiten is het jaarlijkse symposium van de Heimans en Thijsse Stichting. Dit jaar georganiseerd samen met de drie andere organisaties met als thema 'De groene stad van de toekomst' en met een inleiding van Marc van den Tweel, directeur van Natuurmonumenten, over de betekenis van Jac. P. Thijsse.

Er was bovendien weinig tijd beschikbaar. Kinderen hadden vaak een afkeer van biologies omdat ze alles uit een boekje moesten leren.

Thijsse en Heimans waren beide voorstander van aanschouwelijk onderwijs: kinderen zelf de natuur laten beleven en ontdekken. Zij propageerden het naar buiten gaan ('natuursport') en organiseerden lange schoolwandelingen. Daarmee was Thijsse al begonnen als 24-jarige onderwijzer op Texel. In feite namen de jongens hem vaak op sleeptouw. '(...) door die gemeenschappelijke bemoeiingen werden we heel goede vrienden, temeer daar ik onvermoeid in 't lopen was en met een aanloop over bredere slooten kon springen dan de beste van hen.'

Vernieuwers

De lessen van Heimans en Thijsse waren ook op een andere manier vernieuwend: zij richtten de aandacht niet op individuele soorten, maar op levensgemeenschappen (biotopen). Elke gemeenschap heeft in zo'n biotoop - of het nu weide, heide, bos, duin, strand of rivierengebied betreft - zijn eigen specifieke flora en fauna.

Terug in Amsterdam ging Thijsse door met zijn wandelingen. Lopend door de stad onderwees hij zijn leerlingen in onderwerpen als aardrijkskunde, geschiedenis en biologie. Twee keer per week gingen ze een halve dag naar buiten, vaak naar het Vondelpark. Zijn collega Heimans deed hetzelfde o.a. in het Amsterdamse Sarphatipark.

Als we nu kijken naar de huidige praktijk van natuureducatie en het biologieonderwijs in Nederland, dan is het gedachtegoed van Heimans en Thijsse daarin groten-deels terug te vinden - en nog al-tijd actueel!

Natuurbescherming

In november 1904 maakte de gemeente Amsterdam plannen om het Naardermeer in gebruik te nemen als vuilstortplaats - het gebied was volgens de gemeente een 'complex van waardeloze, onvruchtbare plassen.' Jac. P. Thijsse maakte zich al jaren grote zorgen over de achteruitgang van natuur en landschap in Nederland. Met eigen ogen had hij gezien hoe geliefde plekjes uit zijn jeugd aan de vooruitgang ten onder waren gegaan. Ook bijzondere landschapselementen verdwenen: weggetjes, heggen, singels, hout- en tuinwallen, hakhoutbosjes, bomen en waterpartijen.

Thijsse beseftte dat gebieden met een hoge natuurwaarde alleen duurzaam beschermd konden worden door ze te kopen. In zijn natuurrubriek in het Algemeen Dagblad verkondigde hij al eens dat hij 'half Texel, het Naardermeer en den Sint Jansberg' zou kopen als hij voldoende geld zou hebben. Zodra hij hoorde over de plannen van Amsterdam, wijdde hij een hele aflevering van zijn rubriek aan het Naardermeer: 'omdat de mens van brood alleen niet kan leven is er ook noodig kennis en kunst van levensvreugde; die zijn alleen te verwerven door liefdevolle aanschouwing van de rijke levende natuur'. Of het door zijn krantenartikel kwam is niet te zeggen, maar het gemeentevorstel werd binnen de raad met twintig stemmen tegen achttien verworpen.

Natuurmonumenten

De dag erop schreef Thijsse in de krant dat 'meer dan ooit de noodzakelijkheid blijkt van het vormen van een krachtig fonds voor het behoud van wat ik natuurhistorische landschappen noem'. Samen met andere sympathisanten richtte hij in 1905 (de Vereniging tot Behoud van) Natuurmonumenten op. Die vereniging kocht het Naardermeer voor een bedrag van

150.000 gulden en maakte er een natuurgebied van.

Nog tientallen jaren bleef Thijsse lid van het bestuur. Sinds 1905 heeft Natuurmonumenten duizenden hectares natuurgebied aangekocht om deze gronden in beheer te nemen. Thijsse stond dus aan de wieg aan deze ontwikkeling.

Als Thijsse er niet was geweest, zou Nederland er anders uitzien: hoogstwaarschijnlijk waren veel meer waardevolle natuurgebieden en landschappen voorgoed verdwenen. Thijsse overleed op 8 januari 1945 in Overveen. Zijn ideeën over natuurbescherming zijn echter nog steeds actueel. Door bezuinigingen staat het natuurbeleid weer onder druk. Hopelijk staat er een nieuwe Jac. P. Thijsse op om het tij te keren!

Hans van Os

Verkade album "Het Naardermeer" door Jac. P. Thijsse.

In 1903 ging Verkade plaatjes toevoegen bij de verkoop van producten. Die plaatjes konden worden verzameld en ingeplakt. Na een serie van drie sprookjesalbums met plaatjes in Duitsland, die zeer succesvol waren, volgden er albums over natuur en landschap in Nederland.

In 1904 werd Jac. P. Thijsse gevraagd om de tekst van de albums over de natuur te verzorgen. Hij schijnt gezegd te hebben: 'Ze hebben me voor de reclame gevraagd'. Maar hij stemde uiteindelijk toe en schreef 19 van de 31 Verkade albums. Er werden 3,2 miljoen albums in omloop gebracht met 30 miljoen plaatjes.

De albums kostten 1,00 gulden per stuk. Een betaalbare prijs behalve voor de armste bevolking. Het Verkade album over het Naardermeer is het elfde album van de koekfabrikant.

Afgelopen najaar nam Renee Pigeaud contact op met Jan Nijman. Ze had een aantal Verkade albums en zocht hiervoor een goede bestemming. Voor de redactie een mooie aanleiding om in het Jac. P. Thijsse jaar een paar van deze albums te (her)lezen en te bespreken. Deze keer is voor het album

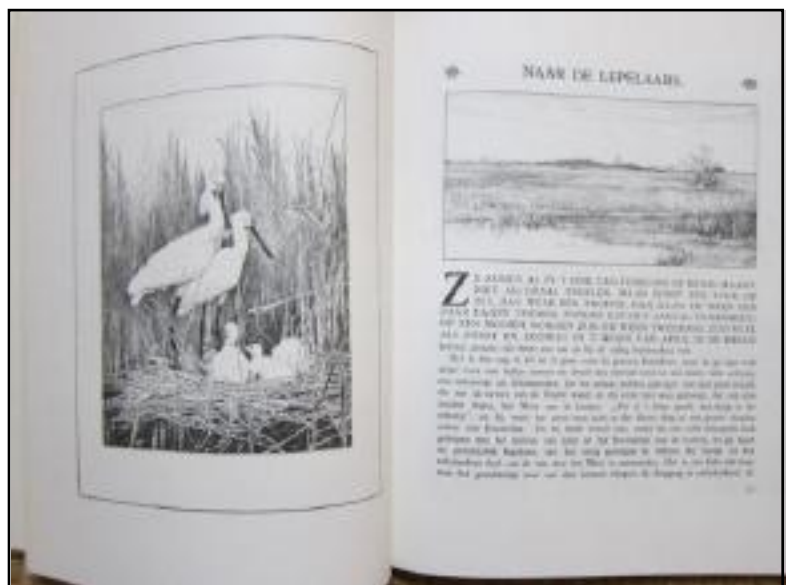
over het Naardermeer gekozen.

Het Naardermeer is het eerste beschermde natuurgebied in Nederland. Vanaf de 14e eeuw is het Naardermeer afgedamd. Sinds de 17e eeuw zijn er meerdere pogingen ondernomen om het Naardermeer in te polderen. Getuigen hiervan zijn de kaarsrechte vaarten die nu nog te zien zijn in het gebied.

In 1904 had de gemeente Amsterdam voorgesteld het Naardermeer aan te kopen om er een vuilstortplaats van te maken. Gelukkig stemde de gemeenteraad daar niet mee in. Om het Naardermeer en andere waardevolle natuur plekken te beschermen werd in 1905 de Vereniging Natuurmonumenten opgericht.

Met de eigenaren, fam. Rutgers en Rozenburg, werd onderhandeld en uiteindelijk werd het gebied voor honderdvijftigduizend gulden gekocht. Een gedurfde aankoop omdat de vereniging op dat moment slechts 80 leden kende die met elkaar amper tweehonderd gulden aan contributie jaarlijks betaalden. Het kwam uiteindelijk rond met behulp van obligaties.

Door riet te verkopen en door vis-

kleur van het water. Hoe de kraai- en spelen met de wind. Planten als 'het witbloemige ruige veldkiersje, groote lila pinksterbloemen en waterklaver'. Hoe hij een gewond ogende rietgors pakt en weer laat vliegen. Hoe de spreeuwen drukte zitten te maken op zoek naar hun slaapplaats en de roep van de roerdomp die lijkt op de Turksche trom.

Het volgende hoofdstuk start met de kapmeeuw. Deze vogel foera-geert 's winters in de stad. In de loop van februari en maart verkleurt de kop van de kapmeeuwen van donkerbruin tot bijna zwart waarna ze een broedplaats zoeken. Er wordt uitgebreid beschreven hoe de jongen van de kapmeeuw te onderscheiden zijn van de oudere vogels.

Het voorjaar vordert en Thijsse schetst het landschap in mei. Hij legt aan met zijn bootje bij gele lissen. 'Ik kan 't niet laten, om een kwartiertje stil te liggen bij een rijke groep van lisschen, om nog eens voor de zoveelste maal er naar te zien, dat ze eigenlijk twee verschillende vormen van bloemen hebben. Elke bloem heeft drie groote afhangende bloemdekslippen, die meestal met een moie

bruine streep-tekening zijn versierd. Vlak boven die groote slippen breiden, waar zich de groote stemplelobben uit, de zelf ook al op gele blaadjes lijken en nu is er tus-schen de stempellobben en de bloemdekslippen een gangetje waar een vlieg of hommelmel in kan kruipen, als hij den honing wil zuigen, die heel onderin de bloembuis zit'. Vervolgens hoe een dikke hommelmel een wijde toegang kiest, een gele tuinhommel en de verschillen-de soorten vliegen. Een ware ont-dekkingsreis.

Thijsse legt de verschillen uit tus-sen de gele plomp en de witte waterlelie. Je zou met het album in de hand aan de waterkant kunnen gaan staan en controleren of het klopt wat hij heeft opgeschreven. Hij schetst de wereld van rupsen en vlinders,

Ondertussen vaart Thijsse verder en komt in zijn bootje aan in de meeuwenkolonie. 'Daar hoef je nooit naar te zoeken, want er zwer-ven altijd een paar als wachters boven de nesten rond en zodra die alarm blazen, komt de heele krijgs-macht onder de wapens. In een oogwenk is de lucht vol krijsende meeuwen en weldra zie ik, tus-schen de rietstengels door, stapels

van riet en waterplanten, een paar decimeter hoog, en daar liggen één, twee of drie groenachtig, dof bruin gevlekte eieren op'. Hij schrijft over de fuut en noemt hem een 'allerkomiekst nieuwsgierigen vo-gel'. En hoe zowel de fuut, de aal-scholver en de koet dieper in het water kunnen zakken door hun luchtzakken onder de huid leeg te blazen.

Het hoofdstuk 'De grote reis', be-gint met een excursie van dames op het meer door de visser. Eerst varen ze vooral door sloten met aan weerszijden riet. De vrouwen vragen aan de visser waar het gro-te meer is, de visser houdt het spannend.

Thijsse wijst ons op het onophou-delijke gezang langs de vaart. 'Een groote karekiet zit luidkeels te zin-gen: "karre, karre, kiet, kiet, kiet, ore, ore, iet". Hij bekommert zich om ons in het geheel niet, zoodat we gemakkelijk kunnen zien, hoe hij zich vastklemt aan den hogen rietstengel en hoe de witte veertjes van zijn keeltje op en neer gaan onder 't zingen. Wat is hij mooi van kleur! Deze karekiet heeft een mooi lichtgeel streepje vlak over zijn oog heen'.

Als de boot met vrouwen meer open water heeft bereikt vliegen lepelaars, purperreigers, aalschol-vers, blauwe reigers en kiekendie-ven over. Wat een weelde.

Thijsse vertelt hoe de omgeving in mei verandert is in vergelijking met het vroege voorjaar; het toene-men van het groen van het riet, jonge vogels, waar de vogels nesten hebben en welke plek ze hiervoor uitzoeken.

Wat ook mooi is dat je op de kaart die voor in het album staat steeds even kunt kijken waar je bent in het gebied.

Bovenaan de bladzijden staan in een kader de omliggende plaatsen afgebeeld. Educatief goed over nagedacht.

De plaatjes zijn prachtig, in dit album ontbreken er maar weinig. Met nummers wordt verwezen naar de plaatjes. Dat veel mensen visueel zijn ingesteld was toen al ruimschoots bekend.

De zomer schuift in het album langzaam op richting het najaar.

Thijssse besluit het hoofdstuk met hoe de zwarte stern-tjes verzamelen en zich opmaken voor hun tocht naar het Zuiden.

Het laatste hoofdstuk heet 'Wintertijd'.

Hier wordt verteld dat in oktober het riet wordt gesneden. Ook is het dan de tijd voor bramen. De bramen in het Naardermeer gebied zijn veel lekkerder dan elders en groter vindt Thijssse.

De planten wisselen hun bloemen voor vruchten en zaadvorming. De herfst is voor veel planten de echte tijd van zaaien. Leuk is het te lezen hoe Thijssse van

een aantal planten beschrijft hoe ze overleven.

Dat in die tijd het ringen van de lepelaars startte en er studie verricht werd naar de trekroutes vanuit Leiden.

Hij schrijft hoe hij een trein mist al kijkend naar de vliegvertoningen van grote groepen Kievitten boven het meer.

Hij besluit het album met een anekdote over een roerdomp die in een zeer strenge winter het zich zelfs liet welgevallen bijgevoerd te worden. Het was niet van lange duur maar wel zeer bijzonder voor n zo'n schuwe vogel.

Prachtig dit album. Het maakt me nieuwsgierig naar een volgende. Bijzonder is het complete beeld wat je krijgt van dit gebied.

Janke Santing

Droom: biodiversiteit creëren

Wilde plantenkwekerij 'de Cruydt Hoeck' in Nijeberkoop verkoop zaad van meer dan 700 soorten wilde planten. Het is de droom van de eigenaren meer biodiversiteit te creëren met bloemrijke vegetaties voor plant, dier en mens. Op vrijdagavond 3 juli verzorgen ze een rondleiding voor IVN Westerveld.

Jasper Helmantel en Jojanneke Bijkerk, de eigenaren van de Cruydt Hoeck telen zaden van meer dan vijfhonderd wilde plantensoorten. Bij de inrit van hun

kwekerij zie je bloemrijke graslanden om je vingers bij af te likken: bevertjes, ratelaars, biggenkruid en salvia's bijvoorbeeld. Het is om te laten zien hoe onze bloemenweidemengsels er uit zien, zegt Jasper Helmantel. Verder op liggen kweekbedden met diverse plantensoorten: ossentong, reseda, grijskruid of koningskaarsen bijvoorbeeld. De kwekerij lijkt een paradijs voor de echte plantentiefhebbers.

De kwekerij bestaat al lang. In 1978

begonnen Rob Leopold en Dick van den Burg een wilde plantenkwekerij vanuit idealistische motieven. Ze wilden de drastische verarming van de wilde flora tegengaan door zaden van die planten te kweken. Het werd een toonaangevend bedrijf. Rob Leopold beschreef de verschillende soorten op lyrische wijze in zijn fameuze 'Dikke Zadenlijst'. Hij zag het verspreiden van zaden metaforisch: zaden dragers zijn van verhalen, van ervaringen en contacten tussen mensen. Zaden en planten kunnen zo contacten

leggen tussen planten- en tuinliefhebbers en zorgen dat er grensoverschrijdende vriendschappen voor het leven ontstaan. In de catalogus waren niet alleen wilde planten opgenomen, maar ook natuurlijk ogende cultuursoorten. Na het overlijden van Dick van den Burg in 2001 legde Rob Leopold de focus weer op de inheemse wilde planten en mengsels.

Na het plotselinge overlijden van Rob Leopold in 2005 kregen Jasper en Jojanneke het aanbod de kwekerij over te nemen. De oud-tuinhuizen verplaatsten de kwekerij van Groningen naar Nijeberkoop. Het is hun droom meer biodiversiteit te creëren met bloemrijke vegetaties voor plant, dier en mens. Ze kweken wilde plantenzaden, verkopen zaden van zevenhonderd soorten en stellen mengsels samen passend bij verschillende omstandigheden. Ze geven ecologisch advies aan gemeenten, groenbedrijven, plannenmakers en particulieren. Jasper maakt daarnaast tuinplannen en tuinontwerpen voor tuinen met een natuurlijke uitstraling. Zo heeft hij de 'Wilde Weeldetuin' ontworpen die in 2012 te zien was op de Floriade

Het werk op de kwekerij is tijdrovend. Elke soort vraagt zijn eigen aanpak als het om zaaitijdstip, verzorging, oogsten en verwerking gaat. De meeste planten worden gezaaid van januari tot april, sommige soorten wat later. Naast de kwekerij in Nijeberkoop hebben ze ook een perceel van 5 ha bij Elsoo, waar de meeste soorten vermeerderd worden. Daarna begint de oogst. Sommige soorten oogsten ze met een minicombine, andere met de hand of op andere manieren. Na de oogst, die in juni al begint,

moet het zaad van de verschillende soorten worden gedroogd en gezuiverd. Op het bedrijf staan verschillende machines om zaad te zuiveren van ongerechtigdheid: strooisel, kaf, zand. Daarna wordt het zaad opgeslagen in de zaadenkluis: een ruimte met constante temperatuur (15°C) en lage luchtvochtigheid. Vanuit die kluis kan het zaad worden verpakt, al dan niet gemengd. Zaad van wilde planten kan duur zijn. Een kilo zaad van het madeliefje kost bijvoorbeeld zo'n 3500 euro.

Zaterdag 6 juni hielden Jasper en Jojanneke een open dag. Je kon er kennismaken met het werk. Voor IVN Westerveld organiseren ze op vrijdagavond 3 juli opnieuw een rondleiding. Het is voor ons de seizoensafsluiting. Een verslag van die seizoensafsluiting plaatsen we op ivn-westerveld.nl. Meer informatie

over de kwekerij vind je op de site van de Cruydt Hoeck: www.cruydthoeck.nl. Download dan ook de catalogus, die vind je onder het tabblad winkel.

Jan Nijman

Puzzel

De cryptische omschrijvingen in deze puzzel hebben een plantaardige of dierlijke oplossing. Gelijke cijfers zijn gelijke letters. De oplossing verschijnt in de vet gemarkeerde kolom.

Een omschrijving van de oplossing in de stijl van de puzzel is: "klein uurwerk van vast water"

1	Het eerste gewin. (11)
2	Worden bluffers mee betaald.(13)
3	Zuivel en vlees koop je bij de bakker. (8)
4	Drinkende opoe. (10)
5	Klein plantje dat bij lage temperatuur gedijen in een Russische stad . (6)
6	Snoof de geur op van vlees. (9)
7	Komt het vermogen van een auto van een dier? (13)
8	Zeer spraakzame plant . (8)
9	Favoriete drank van rechtsgeleerden. (8)
10	Zulk brood, daar hebben de mensen oren naar. (8)
11	Met een knaagdiertje als dessert wordt het een troep. (8)
12	Gemalen tarwe, vader, dat wil ik toe! (12)

1					1	2	1						
2		4	3		1		1		3			2	
3						4							
4					3	1							
5				4									
6					4	4							
7						1	3						
8							1						
9													
10						4					1		
11									1		4		
12			2			1							

Deze puzzel werd gemaakt door Meindert Drijfholt. Een leuke tijdbesteding voor in jullie vakantie of zo maar op een regenachtige zondag..

Groene agenda

Datum	Omschrijving	
Juli		
Vrijdag 10	Op zoek naar reeën	Dwingeloo, Lheebroek
Vrijdag 17	Op zoek naar reeën	Dwingeloo, Rheebroek
Vrijdag 31	Nachtvinders in het Dwingelderveld	Achter 't Zaand 1, Lhee
Augustus		
Vrijdag 7	Nachtvinders in het Dwingelderveld	De Benderse 22, Ruinen
Vrijdag 21	Nachtvinders in het Dwingelderveld	Achter 't Zaand 1, Lhee
Zaterdag 22	Te paard door het Dwingelderveld	Oude Hoogeveensedijk, Lhee
Zaterdag 22	Daar pluk je de vruchten van ...	Westeinde 57, Dwingeloo
Zondag 30	Daar pluk je de vruchten van ...	Westeinde 57, Dwingeloo
September		
Zondag 6	Daar pluk je de vruchten van ...	Westeinde 57, Dwingeloo
Zaterdag 26	Adderexcursie (Edo van Uchelen)	Plaats en tijd worden nog bekend gemaakt
Oktober		
Zaterdag 24	Duisternis van het Dwingelderveld	De Benderse 22, Ruinen

Excursies en activiteiten in de Nationale Parken

Zie voor excursies in het Dwingelderveld de website www.nationaalpark-dwingelderveld.nl of de website van Natuurmonumenten.

Zie voor excursies in het Drents-Friese Wold de website www.np-drentsfrieseveld.nl of de website van Staats-

In deze agenda zijn voornamelijk de activiteiten opgenomen waar IVN Westerveld bij betrokken is.

Vogelwacht Uffelte e.o. Informatie over de activiteiten is verkrijgbaar via het secretariaat:
Parkkamp 26, 7971 AM Havelte, tel. (0521) 341640
Website: www.vogelwachtuffelte.nl

Juli 2014. Buurserzand